

KEELEÕPPIJATE VÄLTIMISSTRATEEGIADEST EESTI KEELE TÄIS- JA OSASIHITISE NÄITEL

Raili Pool

Ülevaade. Artiklis antakse ülevaade keeleõppijate poolt ebakindluse korral rakendatava vältimise olemusest, põhjustest ja liikidest ning tutvustatakse uurimust, mille eesmärgiks on välja selgitada eesti keele täis- ja osasihitise eristuse vältimise võimalused ja avaldumisvormid. Informantideks on vene emakeelega eesti keele (võõrkeelena) eriala üliõpilased (kaks keeleoskuselt eri tasemel rühma), keeleaines on kogutud vabast suulisest ja kirjalikust keelekasutusest ning testülesannetest, võrdlusmaterjalina kasutatakse emakeelekõneleja andmeid. Õppijate vaba keelekasutuse materjali põhjal vaadeldakse eelkõige täissihitise vältimise võimalusi (osasihitise ületarvitus tingib täissihitise alatarvituse, mis on käsitletav vältimisena), testülesanded võimaldavad jälgida ka sihitise täielikku vältimist ning selle seost õppijate keeleoskuse tasemega.*

Võtmesõnad: keeleõpe, teise keele omandamine, teise keele kõneleja, emakeelekõneleja, vältimine, objektikäänded, eesti keel

1. Sissejuhatus

Keeleõpetajad puutuvad oma igapäevases töös pidevalt kokku olukordadega, mille puhul üks ja sama õppija võib eri tüüpi ülesannetes näidata üles üsna erinevaid teadmisi õpitava keele kohta. Erinevused avalduvad seejuures kõige ilmsemalt keelevigade rohkuses ja olemuses. Nii võib õppija, kes teist keelt ladusalt räägib ja vabas vormis tekste peaaegu vigadeta kirjutab, teha näiteks emakeelest sihtkeelde tõlkimisel üsna palju vigu. Seesuguse olukorra taustaks on asjaolu, et õppijad püüavad sageli vältida neid õpitava keele vahendeid, mille kasutamisel nad kindlad ei ole. Seetõttu võidakse eriti loovkirjutamisel, kui ajaline piirang puudub, kasutada teadlikult lihtsustatud struktuure, eriti kui tegemist on oluliste eksamitöödega, milles püütakse igati vigu vältida. Vältimisstrateegiate rakendamine komplitseerib keeleõpetaja tööd: nii mõnigi kord on keeruline õpilaste keeleteadmisi hinnata,

* Uurimust on toetanud A. Kordelini fond.

näiteks kui õppija kasutab hindelises töös äratuntavalt primitiivsemaid lausestruktuure kui nendes töödes, mille eest hindeid ei panda. Ka teise keele omandamise uurimisel võivad vältimisstrateegiad olla pigem probleemiks kui toeks, kuna vaba suulise ja kirjaliku keelekasutuse materjal ei pruugi nende tõttu anda täielikku pilti õppijakeele arengust ja selle etappidest. Keeleõppija jaoks seevastu on vältimisel olemas nii omad plussid kui ka miinused. Sihtkeeles korrektsust taotleval teise keele õppijal võimaldab teatud grammatiliste struktuuride või leksika vältimine ennast kahtlemata kindlamini väljendada ning kuna sel viisil modifitseeritud keelekasutus on formaalselt korrektne, võib õppija keeleoskusest jääda petlikult hea ettekujutus. Miinuseks on seejuures asjaolu, et ebakindlate keelevahendite vältimisega ning ainult kindlalt omandatu kasutamisega loobub keeleõppija oma teise keele alaste hüpoteeside proovilepanekust ning tema keeleoskuse areng võib seetõttu aeglustuda.

Käesolev artikkel käsitleb vältimisstrateegiatega olemust ja problemaatikat, põhjalikumalt tuleb vaatluse alla üks konkreetne valdkond eesti keele grammatikast – täis- ja osasihitis. Artiklis otsitakse vastust küsimusele, kas eesti keelt teise keelena kõnelejate suulise ja kirjaliku keelekasutuse materjali põhjal on võimalik sihitise näitel vältimisstrateegiaid empiiriliselt kindlaks teha ja kui on, siis milles need avalduvad, ning kas õppijate keeleoskuse tase ja võimalikud vältimisstrateegiad on omavahel seotud.

2. Mis on vältimine ja kuidas seda ära tunda?

Kontrastiivsest analüüsist välja arenenud veaanalüüsi meetod osutus õppijakeele kirjeldamisel piiratuks seetõttu, et kirjeldas ainult sihtkeele seisukohast ebaõnnestunud keelekasutust, jättes aga kõrvale selle keeleainese, milles õppijad vigu ei teinud. Just sihtkeelepärane keelekasutus on seotud õppijatepoolse vältimisega, mille uurimiseks ei piisa veaanalüüsi vahenditest.¹

Vältimise ilmingut on Carl Jamesi (1980: 183) andmetel esimesena märganud L. Dušková (1969: 29), kelle inglise keelt õppivad tšehhi emakeelega õpilased ei teinud väga keeruliste keeleüksuste tarvitamisel peaaegu üldse vigu, kuna leidsid võimaluse nende kasutamisest mööda minna. Vältimise termini võttis kasutusele Jacquelyn Schachter (1974), kes avastas, et hiinlastest ja jaapanlastest õppijad tegid inglise keele relatiivlausetes vähe vigu, kuigi eelduste kohaselt peaks see konstruktsioon olema neile väga keeruline, kuna kontrastiivne analüüs on näidanud suuri erinevusi õppijate emakeele ja inglise keele vastavate lausestruktuuride vahel. Samas eksisid muude emakeeltega õppijad inglise keele relatiivlausetes märksa rohkem. J. Schachter leidis, et tema hiina ja jaapani õpilaste väiksem vigade arv oli põhjustatud sellest, et nad kasutasid inglise keele relatiivlauseid vähem kui muude emakeeltega õpilased, järeldades, et kui mingi sihtkeele konstruktsioon on õppija jaoks raske, püütakse seda vältida. J. Schachter tulemus oli teise keele omandamise uurimise alal olulise tähtsusega, samas ei andnud mõistagi vastuseid kõigile vältimist puudutavatele küsimustele.

Esimeseks küsimuseks, mida vältimise uurimisel tuleks silmas pidada, on õppijate teadlikkus sellest struktuurist, mille võimalikku vältimist uuritakse. Sõnavara vältimist uurinud Batia Laufer (2000) rõhutab, et õppijad ei saa vältida seda, mida

¹ Kontrastiivsest analüüsist ja veaanalüüsist lähemalt vt nt James 1998, Ellis 1985, Sajaavaara 1999.

nad ei tea, teisisõnu eeldab vältimine sihtkeele struktuuri mõningast tundmist ja oskust asendada seda mõne teise struktuuriga, mis on õppijale vähem keeruline ja põhjustab vähem vigu. Ka C. James (1980: 183) nimetab vältimise eeldusena õppijate oskust mitte vältida ehk siis valida kasutamiseks just vaatlusalune vorm. Yan Liao ja Yoshinori J. Fukuya (2004: 194) kritiseerivad eelpool kirjeldatud J. Schachteri uurimust just sellest seisukohast, et nimetatud tööst ei selgunud, kas inglise keele relatiivlauseid vältinud hiina ja jaapani õpilased üldse oskasid neid kasutada või oli vältimiseks nimetatud ilming põhjustatud lihtsalt sellest, et õppijad vaadeldud struktuuri ei tundnud. Viimasel juhul ei saa mõistagi olla tegemist teadliku vältimisega. Vältimise uurimiseks on vaja niisiis esmalt välja selgitada, kas õppijad on vaadeldava keelepiirkonnaga tuttavad. Uurimused on samuti näidanud, et vältimist ei soodusta ainult K1 ja K2 erinevus, vaid seda võib põhjustada ka lähte- ja sihtkeele struktuuride sarnasus. Näiteks toob B. Laufer (2000) välja uurimistulemusi, mille kohaselt võidakse K1 ja K2 vahelist sarnasust, seda eriti markeeritud grammatiliste struktuuride või sõnade perifeersetete tähenduste puhul, tajuda erinevusena ning see võib viia nende struktuuride vältimiseni.

Teine oluline vältimisega seonduv probleemistik puudutab keeleliste struktuuride üle- ja alakasutust ning nende protsesside vastastikuseid seoseid. Vältimine on seotud mingi struktuuri alakasutusega õppijakeeles, kusjuures alakasutuse kindlakstegemiseks tuleb õppijakeelt võrrelda emakeelekõnelejate keelekasutusega: kui vaadeldav struktuur esineb õppijakeeles väiksema sagedusega kui emakeelekõnelejal, võib seda käsitada lahknevusena sihtkeele normist (Odlin 1989: 36). Mingi keelendi või konstruktsiooni alakasutus ei pruugi siiski alati olla vältimise tagajärg, asi võib olla ka selles, et õppijate emakeeles võib vaadeldav struktuur olla märksa väiksema esinemissagedusega (Larsen-Freeman, Long 1999: 62). Sageli toob ühe struktuuri alakasutus õppijakeeles endaga kaasa mingi teise struktuuri ülekasutuse, nii võib näiteks eesti keelt teise keelena õppija liigtarvitada partitiivobjekti, mille tagajärjeks on täissihitise alakasutus; võrdluseks tuleb aga jälgida emakeelekõnelejate valikuid sarnastes kontekstides.

Vastates artikli käesoleva osa pealkirjas esitatud küsimusele võib öelda, et mingi struktuuri vältimise äratundmise eelduseks on andmed, et õppijatel on olemas selle kasutamiseks vajalikud teadmised (mida nad nt vigade tegemise kartuses või mõnel muul põhjusel rakendada pelgavad), kuid ometi tarvitavad nad vaadeldavat struktuuri harvemini kui emakeelekõnelejad.

3. Vältimise liikidest

Keeleõppe eesmärgiks on saavutada teises keeles suhtluspädevus, mis Michael Canale (1983) järgi koosneb neljast komponendist: grammatikapädevus, diskursuspädevus, sotsiolingvistiline pädevus ja strateegiapädevus. Viimane realiseerub keeleõppijate oskuses kasutada suhtlusstrateegiaid. Claus Færch ja Gabriele Kasper (1983: 36) defineerivad suhtlusstrateegiaid kui potentsiaalselt teadlikke plaane, mida nii K1 kui ka K2 kasutajad rakendavad suhtluseesmärkide saavutamisel tekkivate probleemide lahendamiseks. Suhtlusstrateegiate peamiste liikidena toob Elaine Tarone (1983) välja parafraseerimise, laenamise, abiotsimise, miimika kasutamise ja vältimise², jagades vältimise kaheks alaliigiks: a) teema vältimine – õppija

² Suhtlusstrateegiate detailsemat liigitust vt nt Dörnyei, Scott 1997, eesti keelt teise keelena õppijate suhtlusstrateegiatest vt Hennoste, Vihalemm 1999, Kikerpill, Pool 2003.

püüab mitte rääkida teemal, millest rääkimiseks vajalikke sihtkeele struktuure ta ei tunne; b) teema katkestamine – õppija alustab mingil teemal rääkimist, kuid ei oska jätkata ja katkestab jutu.

C. Færch ja G. Kasper (1983) jagavad suhtlusstrateegiad kaheks pealiigiks vastavalt sellele, kas õppijad muudavad probleemi tekkimisel suhtluseesmärki, püüdes sel viisil probleemist lahti saada (reduksioonistrateegiad) või püüavad rakendada alternatiivset plaani (saavutusstrateegiad). Vältimisel põhinevad reduksioonistrateegiad, mille rakendamise põhjusena toovad nimetatud autorid välja õppijate soovi vältida vigu ja/või soovi suurendada oma teise keele kasutuse soravust. C. Færch ja G. Kasper eristavad formaalseid ja funktsionaalseid reduksioonistrateegiaid. Esimesed võivad avalduda vahekeele kõigil tasanditel (fonoloogiline, morfoloogiline, süntaktiline ja leksikaalne tasand), teised on sisult samad kui eelpool nimetatud E. Tarone'i poolt esitatud vältimise jaotamine teema vältimiseks ja teema katkestamiseks. Douglas H. Brown (1994: 118–120) toob vältimise tavalisemate liikidena välja mingi semantilise kategooria sisese süntaktilise või leksikaalse vältimise ning fonoloogilise vältimise, pidades veel otsemaks vältimise liigiks teema vältimist, mis võib avalduda erineval moel: teema vahetamine, arusaamatuse teesklemine, küsimusele mittevastamine, poolelijätmine jne.

Ükskõik mis liiki vältimist rakendatakse, on see alati seotud keeleõppija puudulike teadmistega mingist sihtkeele piirkonnast. Veaanalüüsi spetsialist C. James (1998: 176) kirjeldab vältimise avaldumist õppijakeeles esinevate vigade olemuse kaudu: teema vältimise korral on tegemist varjatud vigadega, mis on põhjustatud mingi struktuuri alakasutusest; parafraseerimise või ümberütlemise puhul ilmnevad aga paljusõnalisusest ja ebamäärasusest tingitud ilmsed vead. Käesoleva artikli 2. jaotises käsitletud keeleliste struktuuride ala- ja ülekasutust on seega tarvis vaadelda seoses vältimise liikidega.

4. Mida saab ja mida ei saa keeles vältida

Vältimist uurides tuleks esmalt arutleda selle üle, kas kõik keele piirkonnad on võrdsel määral välditavad või on keeles ka midagi sellist, mille vältimine õppijatel ka parima tahtmise juures eriti ei õnnestu. Suhtlussituatsioonis keeleliselt raske või sisult ebameeldiva teemaga kokku puutudes saab ilmselt alati leida võimaluse jutuaine muutmiseks, äärmisel juhul võib kõneleja lihtsalt vait jääda või raskele küsimusele mitte vastata. Probleemaatilisem on keeleõppija olukord siis, kui keeruliseks osutub mingisugune grammatiline kategooria. Siin hakkab rolli mängima vaadeldava kategooria esinemissagedus sihtkeeles ja roll lausete moodustamisel.

Teise keele õppijate keeleoskuse hindamiseks ja probleemsete piirkondade väljaselgitamiseks koostatakse õppijakeeles sagedamini esinevate veatüüpide klassifikatsioone. Seejuures on aga oluline silmas pidada, et mingi vealiigi suur esinemissagedus ei tähenda tingimata, et see kategooria, milles viga tehti, oleks õppijatele kõige raskem. Soomerootslaste soomekeelsetes kirjandites tehtud vigu klassifitseerinud Eeva Lähdemäki (1995: 2) nendib, et vea suur esinemissagedus tähendab hoopis seda, et vastavat kategooriat on tekstis raske vältida. Raili Pooli ja Elle Vaimanni (2005) esitatud vene emakeelega eesti keelt teise keelena kõrgtasemel kõnelejate kirjutistes esinenud sagedasemate vigade loendis olid sageduselt

esimesel kohal sõnajärjevead, teisel kohal sõnavalikuvead (leksikaalsed vead, mille parandamiseks piisab ühe sõna asendamisest teisega) ning kolmandal täis- ja osasihitise valiku vead. Kuigi nimetatud eesti keele piirkonnad (eriti sihitise kasutus) keeleõppijatele lihtsad kindlasti ei ole, võib nimetatud vealiikide suurt esinemissagedust siiski mõjutada ka asjaolu, et need kategooriad on raskesti välditavad. Eriti puudutab see sõnajärge, ilma milleta lauseid moodustada ei saa.

Keeleõppijate vigade analüüsimisel ja veatuübi esinemissageduse ning vastava keelekategoria keerulisuse või lihtsuse vastastikuste seoste otsimisel tuleb silmas pidada ka vaadeldava kategoria tavapärasest esinemust sihtkeeles. Näiteks kui õppijakeele kirjalikus ainestikus ei esine ühtki käskiva kõneviisi moodustamise või kasutamiseiga seotud viga, võib arvata, et see kategoria on kas väga hästi omandatud või on tegemist vältimisega. Samas ei saa struktuuri alakasutuse kohta enne järeldusi teha, kui õppijakeele andmeid on võrreldud emakeelekõnelejate andmetega. Kui emakeelekõnelejate analoogilistes kirjutistes esineb käskivat kõneviisi rohkem, on võimalik rääkida selle alakasutusest õppijakeeles. Kui aga kummagi rühma kirjutistes pole käskivat kõneviisi tarvitatud, ei saa vaba keelekasutuse materjali põhjal õppijakeele kohta järeldusi teha ning tuleb lisaks rakendada muid materjali kogumise viise. Siinkohal meenutatagu, et vältimisest saab rääkida ainult siis, kui eelnevalt on kindlaks tehtud, et vaadeldavad õppijad on uuritava kategoria (nt käskiva kõneviisiga) tuttavad, sest mida õppija ei tea, seda ei saa ta ka vältida.

5. Täis- ja osasihitise vältimise võimalustest

5.1. Materjal ja informandid

Et empiirilisel uurida võimalikke vältimisi objektikasutuses, on registreeritud käändsõnaliste objektide kasutusjuhud vene emakeelega eesti keelt teise keelena kõnelejate vabast suulisest ja vabast kirjalikust eesti keelest, võrdlusmaterjaliks on emakeelekõnelejate analoogsetest kirjutistest kogutud ainestik. Lisaks vabale keelekasutusele tuuakse näiteid ka objektikasutuse uurimiseks läbi viidud testülesannete vastustest. Käsitletav materjal jaguneb järgmisteks osadeks.³

- 1) **Kesktaaseme kirjalik keelekasutus:** 28 eesti keelt kesktaasemel valdava Tartu ülikooli eesti keele (võõrkeelena) eriala üliõpilase eksamikirjanditest kogutud objektid. Kirjandite keskmine pikkus 508 sõna, tekstikogu maht kokku 14 227 sõna, sh 637 objekti.
- 2) **Kesktaaseme suuline keelekasutus:** 11 eesti keelt kesktaasemel valdava Tartu ülikooli eesti keele (võõrkeelena) üliõpilasega läbi viidud suuliste vestluste litereeringutest kogutud objektid. Lindistusi kokku 5 tundi, millest on registreeritud 379 objekti.
- 3) **Kõrgtaaseme kirjalik keelekasutus:** 28 eesti keelt kõrgtaasemel valdava Tartu ülikooli eesti keele (võõrkeelena) üliõpilase eksamikirjanditest kogutud objektid. Kirjandite keskmine pikkus 369 sõna, tekstikogu maht kokku 10 332 sõna, sh 581 objekti.
- 4) **Kõrgtaaseme suuline keelekasutus:** 15 eesti keelt kõrgtaasemel valdava Tartu ülikooli eesti keele (võõrkeelena) üliõpilasega läbi viidud suuliste

³ Kesktaaseme määramise aluseks on informantide poolt venekeelse gümnaasiumi lõpus sooritatud eesti keele riigieksam, mis on võrdsustatud kesktaaseme eksamiga. Kõrgtaaseme informandid on edukalt sooritanud eesti keele kõrgtaaseme eksami (kõrgtaaseme kirjalik materjal on pärit eksamikirjandist, millele pääsemise eeltingimuseks oli kõrgtaaseme eksami läbimist tõendava tunnistuse esitamine).

vestluste litereeringutest kogutud objektid. Lindistusi kokku 10 tundi, millest on registreeritud 882 objekti.

- 5) **Emakeelekõnelejate kirjalik keekekasutus:** 16 eesti keelt emakeelena kõneleva Tartu ülikooli eesti keele (võõrkeelena) eriala üliõpilase eksamikirjanditest (materjal on pärit sama eksami kirjandiosast, millest kõrgtaseme kirjalik aines, materjal on seega võrreldav) kogutud objektid. Kirjandite keskmine pikkus 398 sõna, tekstikogu maht kokku 6368 sõna, sh 297 objekti.
- 6) **Testülesannete vastused:** 2 liiki ülesannetest kogutud ainestik (valikvastustega ülesanne ja tõlkelaused vene keelest eesti keelde), vastajateks 29 kõrgtasemel eesti keelt valdavat eesti keele (võõrkeelena) eriala üliõpilast, 15 venekeelse gümnaasiumi 11. klassi õpilast ja 30 eesti keelt emakeelena kõnelevat Tartu ja Tallinna kõrgkoolide erinevate erialade üliõpilast.

Vaba suulise ja kirjaliku keekekasutuse sihitised on liigitatud uurimuse eesmärki silmas pidades järgmiselt: 1) muutumatu peasõnaga kvantorifraasidena vormistatud objektid, 2) eitavate konstruktsioonide objektid, 3) vormihomonüümiaga objektid (juhtumid, mille puhul objektnoomeni vormihomonüümiat tõttu pole üheselt selge, millist objektikäändet on soovitud kasutada) ning 4) põhiliigituse objektid (jaatavas lauses, ilma vormihomonüümiata noomenid), mis jagunevad partitiiv-, genitiiv- ja nominatiivobjektideks. Emakeelekõnelejate kirjandite ainestik on liigitatud samadel alustel kui õppijakeele materjal.

5.2. Uurimuse lähtealus ja hüpoteesid

Käesoleva uurimuse 15 kõrgtaseme suulise keekekasutuse informandilt on kogutud ka introspektiivne materjal: vaba vestluse lindistuse lõpus esitati neile veel 7 eestikeelset lauset, milles paluti panna sihtis nende arvates sobivasse käändesse ja oma valikut põhjendada (põhjalikumalt vt Pool 2006b). Introspeksioon andis infot ka vältimise kohta: informandid kinnitasid, et nad on eestikeelses tekstis nii mõnigi kord terve lause just objekti tõttu ümber teinud, näiteks⁴:

- (1) INF L: kui kirjutan kirjandis näiteks ja ei oska valida kas omastav või osastav (.) siis lihtsalt võtan teise lause

Näites (2) tuleb esile keeleõppija soov vältida lauses subjektina talitlevat *da*-infinitiivi laiendava objektiga konstruktsiooni, mille kasutamisel ta ennast ebakindlalt tunneb. Informantidele objektikäände valiku põhjenduseks pakutud lause *Vene emakeelega inimestel on Tartu koolides raske (eesti keele õpetaja koht)* leida analüüsimisel arenes küsitleja ja INF N vahel järgmine mõttevahetus:

- (2) INF N: mina oleks vist kindlasti kuidagi teisiti sedasama öelnud
R.P.: nii et kui sa ei ole kindel endas sa valiksid teise konstruktsiooni?
INF N: jaa (.) tegelikult ma ette ei mõtle kuidas ma seda ütlen aga
R.P.: aga kirjalikus tekstis?
INF N: jah (.) kirjalikus tekstis kindlasti (.) kui ma loen lauset ja tunnen et siin ma kahtlen (.) siis ma kirjutan ümber

⁴ Näited (1) ja (2) on võetud artiklist Pool 2006b, milles on informandid tähistatud lühenditega INF A jne, küsitlejat märgib lühend R.P. (Raili Pool).

R.P.: Kas sul on olnud ka selline olukord mõnikord et sa just selle objekti selle sihitise pärast hakkad kahtlema?

INF N: kindlasti kindlasti (.) see ei ole mõnikord see on päris tavaline asi

Introspektiivsed andmed kinnitavad seega, et täis- ja osasihitise kasutamisel on vältimise rakendamine tõenäoline, kuid ei anna täpsemat infot selle kohta, missugusel viisil see võib õppijate keelekasutuses realiseeruda.

Võttes arvesse asjaolu, et partitiiv on eesti keeles sihitise põhikäänne, niisiis opositsiooni markeerimata liige (vt nt Erelt jt 2000: 377, Raag 1985: 205, Tauli 1968: 216) ning et ka käesoleva uurimuse informantide keelekasutuses esines kõige rohkem just partitiivobjekti, on järgnevates hüpoteesides lähtunud peamiselt täis-sihitise vältimise ja vastavalt partitiivobjekti ületarvituse võimalustest.

- 1) Õppijad võivad tarvitada objektidena rohkesti kvantorifraase muutumatute peasõnadega *palju, rohkesti* jne: kvantorite partitiivireksioon peaks kesktasemel (ning kõrgtasemel) eesti keele kõnelejalatel juba omandatud olema.
- 2) Kuna eitavate konstruktsioonide objektid on alati partitiivis ning see reegel (lihtsaim, mis objektikasutust reguleerib) peaks kesktasemel omandatud olema, võidakse kahtluse korral vormistada lause eitavana – ka niisugustel juhtudel langeb ära objektikäänete valiku vajadus.
- 3) Eesti keelele omase vormihomonüümia tõttu langevad osas noomenitüüpides kaks või ka kolm sihitisekäännet vormiliselt kokku. Keele struktuurist teadlike filoloogiaüliõpilaste puhul pole välistatud võimalus, et sihitiseks võidakse valida just vormihomonüümiaga noomen, mida võib tekstis interpreteerida nii täis- kui osasihitiseks. Seesugune valik võimaldab õppijatel vältida vigu.
- 4) Kuna informandid on partitiivobjekti tarvitamisel kindlamad, kasutavad nad seda objektikäännet emakeelekõnelejatega võrreldes rohkem ning vastavalt tuleb esile täissihitise alatarvitamine, mida võib käsitleda täissihitise vältimisena.
- 5) Tõlkeülesandes võidakse valida ka sihitist täielikult vältiv tõlkevariant.

Vältimisstrateegiate rakendamise tõenäosust toetab asjaolu, et nii kesk- kui ka kõrgtaseme keelevaldajate vaba kirjaliku keelekasutuse materjal on kogutud informantide jaoks olulistest eksamitöödest, milles püütakse igati vigu vältida. Suulise keelekasutuse ja testülesannete kohta informandid hinnangulist tagasisidet ei saanud, mistõttu neil puudus otsene vajadus oma keelekasutuse korrektsust pingsalt jälgida.⁵

5.3. Muutumatu peasõnaga kvantorifraas sihitisena

Sihitiseks esinevad kvantorifraase, mille põhjaks on määrsõnad *palju, vähe, oht-rasti, rohkesti* jne, võivad keeleõppijad tajuda lihtsamana, kuna need esinevad alati kujul kvantor + noomen partitiivis ning nende puhul pole vaja mõelda käändevalikule nagu noomenist sihitise puhul (nt kui kaheldakse, kas valida nominatiiv- või partitiivobjekt, võidakse valida kvantorifraas ehk nt valiku *leidsin seeni* või *leidsin seened* asemel *leidsin palju seeni*). Seesuguseid kvantorifraase esines materjali hulgas järgnevalt (siin ja edaspidi on esitatud nii absoluutarvud kui ka protsentuaalne esinemus materjalikogus tervikuna):

⁵ Kuna suuliste lindistuste läbiviijaks ja ühtlasi informantide vestluspartneriks oli artikli autor, kes on ühtlasi informantide õppejõud, pole välistatud, et informandid püüdsid siiski ka suulises kõnes ennast võimalikult korrektselt väljendada.

- 1) kesktaseme kirjalik 20 (3,1%)
- 2) kesktaseme suuline 3 (0,8%)
- 3) kõrgtaseme kirjalik 18 (3,1%)
- 4) kõrgtaseme suuline 10 (1,1%)
- 5) emakeelekõnelejad 3 (1,0%)

Kuna erinevate andmekogude materjalihulk ning sellest tingitult ka absoluutarvud on erinevad, on siin ja edaspidi mõttekam võrrelda eelkõige protsentuaalseid andmeid. Kesk- ja kõrgtaseme kirjalikus keelekasutuses esines emakeelekõnelejatega võrreldes rohkem kvantorifraasidest sihitisi, näiteks:

(3) Nad andestavad endale palju ebameeldivaid omadusi ja puudusi tol ajal, kui ei salli samu omadusi teistes inimestes ja ise ei taipa seda. (kesktaseme kirjalik)

(4) Kuigi usun, et ülikool andis mulle palju uusi ja vajalikke teadmisi ning laienes mu silmaringi.⁶ (kõrgtaseme kirjalik)

Suulise ja kirjaliku keelekasutuse andmeid võrreldes paistab silma kvantorifraaside sagedasem kasutus kirjalikes töödes. Kuna kirjandite kirjutamise ajal oli aega oma töö ülekontrollimiseks ning tegemist oli eksamitöödega, kus keelelise korrektsuse saavutamine oli informantide jaoks oluline, ei ole välistatud võimalus, et muutumatute peasõnadega kvantorifraaside kasutamine oli mõnigi kord teadlik valik ning seega seotud vältimisega (niisugust järelmust toetab ka emakeelekõnelejatest sagedasem kvantorifraaside kasutus).

5.4. Eitavate konstruktsioonide objektid

Arvandmetes eitavate konstruktsioonide kasutamise kohta on esitatud ka ebakorreksete objektide arv:

- 1) kesktaseme kirjalik 66 (10,4%), sh 3 viga
- 2) kesktaseme suuline 56 (14,8%), sh 3 viga
- 3) kõrgtaseme kirjalik 71 (12,2%), sh 1 viga
- 4) kõrgtaseme suuline 126 (14,3%), sh 5 viga
- 5) emakeelekõnelejad 40 (13,5%)

Väikest vigade arvu arvestades võib pidada eesti keele reeglit, mille kohaselt eitus nõuab partitiivobjekti, vaadeldavatel informandirühmadel tervikuna hästi omandatuks. Vigu oli vähe, ning nende hulgas ka selliseid, mille puhul sihitisi ei laiendanud pöördelist verbivormi, vaid *da*-infinitiivi, kus keeleõppijal ei ole eituse mõju lihtne tajuda (5).

(5) Minu arust Eestis ei ole sama olukord ja lähimail aastatel ei ole otstarbekas üldse mingi teine keel (*pro* mingit teist keelt) riigikeelena teha. (kesktaseme kirjalik)

Erinevalt kvantorifraasidest on eitavaid konstruktsioone pisut rohkem tarvitatud just suulises õppijakeeles, kirjalikus materjalis on eitust emakeelekõnelejatega võrreldes kasutatud veidi vähem, kesktasemel on erinevus märgatavam. Vaadel-

⁶ Õppijakeele näited esitatakse autentsel kujul, mistõttu neis võib esineda mitmesuguseid keelelisi ebatäpsusi.

dava materjali põhjal ei ole alust pidada eitust täissihitise vältimisel rakendatavaks strateegiaks, pigem võib kesk- ja kõrgtaseme kirjaliku materjali põhjal oletada, et kesktasemel on õppijad eitavate konstruktsioonide moodustamisel olnud ebakindlamad ja neid vähem tarvitanud.

5.5. Vormihomonüümiaga objektid

5.5.1. Materjali üldandmed

Sihitise vormihomonüümi muudab keerulisemaks keeleteurija töö, kelle eesmärgiks on sihitised käänete järgi liigitada, samas võib kahe või kolme objektikäände vormiline kokkulangevus keeleõppijale hoopis toeks olla, kuna oskusliku noomenivaliku abil on võimalik veaohlikke kohti vältida.⁷ Kuigi eestlaste kirjutistes sisalduvad vormihomonüümiaga objektid oleks artikli autoril võimalik enda kui emakeelekõneleja keeletaju kohaselt liigitada täpsemalt kas nominatiiv-, genitiiv- või partitiivobjektideks, on need kogu materjali võrreldavuse huvides eraldi rühma arvatud. Vormihomonüümiaga objektide sagedus on järgmine:

- 1) kesktaseme kirjalik 60 (9,4%)
- 2) kesktaseme suuline 19 (5,0%)
- 3) kõrgtaseme kirjalik 40 (6,9%)
- 4) kõrgtaseme suuline 31 (3,5%)
- 5) emakeelekõnelejad 21 (7,1%)

Selle rühma materjali illustreerivad näited (6)–(8).

(6) Sõjad algasid siis, kui inimesed tahtsid oma territooriumi (genitiiv või partitiiv) jaotada. (kesktaseme kirjalik)

(7) mees tooks raha (nominatiiv, genitiiv või partitiiv) koju (kesktaseme suuline)

(8) See on viga, mida tehti siis ja tehakse tänase päevani, tuues endaga kaasa ainult vihavaenu (genitiiv või partitiiv). (emakeelekõnelejad)

Kuna teise keele kõnelejate objektikasutust ei reguleeri samad mehhanismid mis emakeelekõnelejatel, ei saa õppijakeeles esinevaid vormihomonüümiaga sihitisi emakeelekõneleja seisukohast liigitada ning selliste juhtumite koondamine eraldi rühma on põhjendatud.

Vormihomonüümiaga objektide statistikat vaadeldes on näha, et kõrgtaseme kirjaliku materjali andmed on emakeelekõnelejate andmetega võrreldes väga sarnased, mistõttu ei saa selle materjalikogu põhjal teha järeldusi vormihomonüümsete objektnoomenite tarvitamise kohta täissihitise vältimise eesmärgil. Emakeelekõnelejatelt protsentuaalselt pisut rohkem on vormihomonüümiaga sihitisi ainult kesktaseme kirjalikus materjalis. Kesktaseme vastavate näidete arvukust on mõjutanud objektnoomeni *elu* sagedane kasutus (13 korda), kuid kuna need näited jagunevad 9 informandi kirjutiste vahel, pole põhjust selle sõna liigtarvitusest rääkida, ka eestlaste kirjutistes oli *elu* sagedasim vormihomonüümne objektnoomen (5 korda), kõrgtaseme kirjalikus materjalis esines enim *raha* (5 korda).

⁷ Probleemistikust põhjalikumalt vt R. Pooli artiklist "Sihitise vormihomonüümiaga – keeleteurija probleem, keeleõppijatuugi" (Pool 2006a).

5.5.2. Vormihomonüümia neutraliseerimisest

Tuleb märkida, et käände määratlemise probleemid ei seostu mitte kõigi vormihomonüümsete objektnoomenitega. Riho Grünthali (2001: 55–59) poolt loetletud sihitise vormihomonüümia süntaktilise ja semantilise neutraliseerimise vahenditest (täiendi ühildumine, rinnastus, eitus, umbisikuline tegumood, arvsõnajärgne positsioon, perfektivesed adverbid) välistavad mitmed kahemõttelisuse ka õppijakeeles, näiteks selge käändemarkeeringuga täiendi olemasolu võimaldab näite (9) liigitada partitiivobjektide hulka, näite (10) aga genitiivobjektide hulka, sihitiste rinnastus lubab näidet (11) pidada partitiivobjektiks.

(9) et juhtus nii et minu isa (.) ema mitte aga isa (...) ta lõpetas seda (.) õhukooli (partitiiv) (kõrgtaseme suuline)

(10) Inimene on ise selle illusiooni (genitiiv) loonud ja elabki sellega. (kõrgtaseme kirjalik)

(11) Eespool öeldu lisaks pean tähtsaks, et me säilitaksime kontakti ja tunnet (partitiiv), et me oleme perekond, oleme üheskoos. (kõrgtaseme kirjalik)

Samas ei saa näiteks perfektivsusadverbide olemasolu lauses pidada teise keele kõnelejate keelekasutuse analüüsimisel sihitise vormihomonüümia neutraliseerijaks samadel alustel kui emakeelekõnelejate puhul, kuna ka niisugustel juhtudel võivad keeleõppijad kasutada partitiivobjekti, näiteks:

(12) sel talvel meie maja juures jänesed sõid ühe ploomipuu puukoort ära (.) midagi enam ei kasva vist (kesktaseme suuline)

(13) Aga see on arusaadav – ta on seda ära teeninud. (kesktaseme kirjalik)

(14) siis ma unustasin eesti keelt ära (kõrgtaseme suuline)

Näited (12)–(14) annavad tunnistust sellest, et kui *ära*-adverb esineks koos vormihomonüümse sihitisega, ei saaks emakeelekõneleja keeletajust lähtuvalt partitiivi võimalust välistada, seda muidugi juhul, kui üks kokkulangevatest käänetest on osastav.

Huvitaval kombel esineb suulise õppijakeele ainestiku hulgas vähem vormihomonüümiaga objekte kui kirjaliku keele andmekogudes, mis annab tunnistust keeleõppijate suulise ja kirjaliku keelekasutuse erinevustest. Kõiki jaatavates lausetes esinenud objekte vaadeldes ilmneb, et potentsiaalseid vormihomonüümiaga sihitisi on nii suulises kui ka kirjalikus õppijakeeles kasutatud tegelikult märgatavalt enam, kuid vormihomonüümia on ühilduva atribuudi abil süntaktiliselt neutraliseeritud. Vaatleme, kas suulises õppijakeeles võiks kirjalikuga võrreldes väiksem vormihomonüümiaga objektide arv tuleneda sellest, et suulises kõnes on rohkem potentsiaalseid vormihomonüümseid sihitisi täiendi ühildumise abil neutraliseeritud. Seesuguste objektide suhtarv materjalikogu alaliikides oli järgmine (sulgudes on protsent kõigist vastava allkogu objektidest, eraldi on välja toodud demonstratiivpronoomeni *see* kasutusjuhud vormihomonüümiat neutraliseeriva adjektiivatribuudina):

- 1) kesktaseme kirjalik: 21 (3,3%), neist 4 *see*-atribuudiga NP-d
- 2) kesktaseme suuline: 13 (3,4%), neist 6 *see*-atribuudiga NP-d

- 3) kõrgtaseme kirjalik: 16 (2,8%), neist 1 *see*-atribuudiga NP
- 4) kõrgtaseme suuline: 27 (3,1%), neist 18 *see*-atribuudiga NP-d
- 5) emakeelekõnelejad: 11 (3,7%), neist 0 *see*-atribuudiga NP-d

Arvandmed ei võimalda järeldada, et suulise materjali väiksem vormihomonüümiaga objektide arv võiks olla tingitud sellest, et suulises kõnes tarvitatakse rohkem sihitise vormihomonüümiat neutraliseerivaid ühilduvaid täiendeid kui kirjalikus, seega ei saa siinsete andmete põhjal öelda, et suulises õppijakeeles avalduks suurem sihitisekäände vormiline eristusvajadus kui kirjalikus. Küll aga paistab silma erinevus vormihomonüümseid sihitisi laiendavate atribuutide laadis: kõrgtaseme ainestikus ilmneb suulises kõnes *see*-pronoomeni eelistamine täiendina (27-st 18 ehk 66,7% on *see*-atribuudiga NP-d), vt näide (15), samas kui kirjandites esineb samadel tingimustel vaid üks *see*-atribuudiga NP (10) ning vormihomonüümsete sihitiste täienditeks on üldjuhul ühese käändemarkeeringuga adjektiivid või proadjektiivid (16).

(15) et iga aasta (...) vaatasin seda õppekava ja (kõrgtaseme suuline)

(16) Tihti ei ole need veel küpsed, et oma tulevase eriala õigesti valida. (kõrgtaseme kirjalik)

Siin on esitatud andmed ainult vormihomonüümseid sihitisi laiendavate *see*-pronoomenite kohta, samas kasutati neid ka selge käändemarkeeringuga sihitiste laienditena, kuid need juhtumid ei paku praegu huvi. Käsitatud materjal annab tunnistust kõrgtasemel teise keele kõnelejadest oma pronoomenikasutust vastavalt suhtlussituatsioonile modifitseerida: *see*-pronoomenit adjektiivatribuudina peetakse eelkõige suulisse informaalsete keelekasutusse kuuluvaks, kirjalik tekst vormistatakse peamiselt täistähenduslike atribuutide abil, milline kasutusviis on lähedane emakeelekõnelejadest kirjaliku keelekasutusele. Kas *see*-pronoomeneid sihitisfraasi koosseisus esineb eestlaste suulises kõnes samuti rohkem või on see kõrgtasemel teise keele kõnelejadest erijoon, pole andmete puudumisel võimalik öelda.

Kuigi kokkulangevate käändevormidega noomenite valimine lausesse aitab keeleõppijatel viga vältida, ei ole käesolevas artiklis käsitletava keelematerjali põhjal võimalik empiiriliselt tõestada, et selliseid noomeneid oleks sihitisena kasutatud vältimise eesmärgil. Tõestust ei leidnud ka hüpotees, mille kohaselt võiks suulises materjalis ilmnenu väiksem vormihomonüümsete objektide arv tuleneda sellest, et suulises kõnes neutraliseeritakse sihitise vormihomonüümia sagedamini ühilduvate täienditega kui kirjalikus keelekasutuses.

5.6. Sihitisekäänete üle- ja alatarvitus vältimise avaldumisvormina

5.6.1. Vaba suuline ja kirjalik keelekasutus

Tabelis 1 on esitatud andmed kõigi informandirühmade vabas suulises ja kirjalikus keelekasutuses esinenud objektide põhiliigituse kohta (siin ei kajastu juba käsitletud eitavate verbivormide objektid, sihitisena esinevad kvantorifraasid peasõnadega *palju*, *rohkesti* jms ning vormihomonüümiaga objektid).

Tabel 1. Vaba suulise ja kirjaliku keelekasutuse objektide põhiliigitus

	kesktaseme kirjalik	kesktaseme suuline	kõrgtaseme kirjalik	kõrgtaseme suuline	emakeelekõnelejad
Partitiiv	425 (86,6%)	241 (80,1%)	378 (83,6%)	532 (74,4%)	174 (74,7%)
Genitiiv	36 (7,3%)	26 (6,9%)	42 (9,3%)	91 (12,7%)	26 (11,2%)
Nomin.	30 (6,1%)	34 (9,0%)	32 (7,1%)	92 (12,3%)	33 (14,1%)
KOKKU:	491 (100%)	301 (100%)	452 (100%)	715 (100%)	233 (100%)

Kõrgtaseme suulises materjalis on partitiivobjektide ja täissihitiste omavaheline suhe emakeelekõnelejate andmetega võrreldav, muudes materjali allkogudes aga ilmneb partitiivobjekti suurem ja vastavalt täissihitiste väiksem esinemus, mida emakeelekõnelejate keelekasutuse andmetega võrreldes tuleb lugeda kõrvalekaldeks sihtkeelest ning on võimalik käsitleda täissihitise vältimisena. Objektikäänete tegelikust ületarvitusest saab täpsema ülevaate, võttes arvesse kasutatud sihitise vormide sobivust esinemiskonteksti sihtkeele seisukohast. Tabelites 2–5 esitatakse õppijakeele andmete täpsem liigitus, arvestades nii kasutatud objektide sihtkeelepärast korrektsust kui ka ebakorrektsust (üle- või alatarvitust).

Tabel 2. Kesktaseme kirjaliku keelekasutuse põhiliigitus

	Kokku	Õiged	Valed
Partitiiv	425 (86,6%)	397 (93,4%)	28 (6,6%)
Genitiiv	36 (7,3%)	30 (83,3%)	6 (16,7%)
Nominatiiv	30 (6,1%)	17 (56,7%)	13 (43,3%)
Kokku:	491 (100%)	444 (90,4%)	47 (9,6%)

Tabel 3. Kesktaseme suulise keelekasutuse põhiliigitus

	Kokku	Õiged	Valed
Partitiiv	241 (80,1%)	212 (88%)	29 (12%)
Genitiiv	26 (8,6%)	22 (84,6%)	4 (15,4%)
Nominatiiv	34 (11,3%)	17 (50%)	17 (50%)
Kokku:	301 (100%)	251 (83,4%)	50 (16,6%)

Tabel 4. Kõrgtaseme kirjaliku keelekasutuse põhiliigitus

	Kokku	Õiged	Valed
Partitiiv	378 (83,6%)	338 (89,4%)	40 (10,6%)
Genitiiv	42 (9,3%)	33 (78,6%)	9 (21,4%)
Nominatiiv	32 (7,1%)	20 (62,5%)	12 (37,5%)
Kokku:	452 (100%)	391 (86,5%)	61 (13,5%)

Tabel 5. Kõrgtaseme suulise keelekasutuse põhiliigitus

	Kokku	Õiged	Valed
Partitiiv	532 (74,4%)	513 (96,4%)	19 (3,4%)
Genitiiv	91 (12,7%)	87 (95,6%)	4 (4,4%)
Nominatiiv	92 (12,3%)	70 (76%)	22 (24%)
Kokku:	715 (100%)	670 (93,7%)	45 (6,3%)

Tabelites 2–5 toodud andmetest on näha, et kõigis materjali allkogudes on partitiiv-objektide puhul õigete ja valede kasutusjuhtude protsentuaalne suhe kõige rohkem õigete kasuks, enim vigu on aga põhjustanud nominatiivobjekti sihtkeelepärane tarvitamine, seda eriti kesktasemel.⁸ Materjal näitab, et partitiivi peetakse sihitise põhikäändeks ning seda tarvitatakse ka arvuliselt kõige sagedamini ebasobivas kontekstis, erandiks on ainult kõrgtaseme suuline ainek, kus tuli esile nominatiivobjekti suurem ületarvitus.

Õppijate objektikasutuse sihtkeelepärasest korrektsusest saab täpsema pildi, kui võtta arvesse lisaks mingi vormi korrektsetele kasutusjuhtudele obligatoorses kontekstis⁹ (õiged) ja sama vormi kasutusjuhtudele muudes kontekstides (valed) arvesse ka nende kontekstide arvu, milles vaadeldav vorm oleks obligatoorselt pidanud esinema, kuid mille asemel oli tarvitatud muud objektikäännet. (nt partitiivi kasutamine genitiivi asemel on sihtkeele seisukohast viga mõlemat pidi, esimesel juhul on tegemist käändevormi üle-, teisel juhul alatarvitusega). Kõiki neid aspekte võimaldab sihtkeelepärase korrektsuse protsendi (ingl *per cent accuracy*) arvutamiseks arvesse võtta Teresa Pica (1984) väljatöötatud valem:

$$\frac{n \text{ korrektsed tarvitusjuhud obligatoorses kontekstis}}{n \text{ obligatoorsed kontekstid} + n \text{ tarvitamine mitteobligatoorsetes kontekstides}} \times 100 = \text{sihtkeelepärase korrektsuse \%}$$

Suulise ja kirjaliku õppijakeele objektikasutuse sihtkeelepärase korrektsuse protsent selle valemi järgi on esitatud tabelis 6.¹⁰

Tabel 6. Täis- ja osasihitise sihtkeelepärase korrektsuse % suulises ja kirjalikus õppijakeeles

	Kesktaseme kirjalik	Kesktaseme suuline	Kõrgtaseme kirjalik	Kõrgtaseme suuline
Partitiiv	90,2%	81,9%	87,1%	92,8%
Genitiiv	56,6%	43,1%	45,2%	81,3%
Nominatiiv	37,8%	41,5%	38,5%	70%

Tabeli 6 andmetest võib välja lugeda, et nii kesk- kui ka kõrgtaseme informantidel on partitiivobjekti kasutamine kõige paremini omandatud, mistõttu on mõistetav, et keeleõppijad valivad kahtluse korral sageli just osastavalise sihitise. Partitiivobjekti oluliselt suurem sihtkeelepärase korrektsuse protsent võrreldes täissihitisega on tõenäoliselt seotud ka sellega, et partitiiv on eesti keeles sihitise süntaktiliselt markeerimata kuju. Tabelist 6 paistab, et kõrgem keeleoskuse tase ei

⁸ Siinjuures on oluline meenutada, et eesti keele eriala üliõpilastena on uurimuse informandid eesti keele struktuurist teadlikud ning võimalus, et sihtis on formaalselt nominatiivis, kuna on lihtsalt käänamata jäetud, on minimaalne.

⁹ Mingi keelelise vormi obligatoorne kontekst on keeleline kontekst, milles emakeelekõnelejad tarvitaksid grammatiliselt korrektse lausungi produtseerimiseks just seda vormi (Tarone, Yule 1991: 126).

¹⁰ Näide T. Pica (1984) valemi rakendamisel kesktaseme kirjaliku materjali genitiivobjektide sihtkeelepärase korrektsuse arvutamisel. Andmed: a) korrektsed kasutusjuhud: 30; b) genitiivi obligatoorsed kontekstid: 30 (s.o korrektsete juhtude arv) + 17 (juhtumid, mil oli kasutatud nominatiiv- või partitiivobjekti, kuid pidanuks olema genitiiv); c) genitiivi ebakorrektsed kasutusjuhud: 6. Arvutus: $\frac{30}{30 + 17 + 6} \times 100 = 56,6\%$.

pruugi kaasa tuua objektikasutuse suuremat korrektsust võrreldes nõrgema tase-mega: suulises materjalis on kõrgtaseme tulemused ootuspäraselt kesktasemest paremad, kuid kirjaliku keelekasutuse ainestikus on sihtkeelepärase korrektsuse protsent partitiiv- ja genitiivobjekti puhul mõnevõrra suurem hoopis kesk-, mitte kõrgtasemel informandirühmal, mis annab alust järeldusteks, et objektikäänded on teise keele kõnelejalatel kivenemisaldis grammatikavaldkond, mille kasutamisel on ilmselt peaaegu võimatu saavutada emakeelekõnelejate taset. Nii kesk- kui ka kõrgtaseme kirjalik materjal pärineb eksamikirjanditest, mille puhul oli õppijate kontroll oma keelekasutuse üle eeldatavalt ühtviisi tugev ning vältimisstrateegiate rakendamine vigade tegemise kartuses tõenäoline. Seega on välistatud võimalus, et kesk- ja kõrgtaseme kirjaliku materjali genitiivobjektide sihtkeelepärase korrektsuse protsendi erinevus (partitiivobjektide puhul on erinevus väga väike ega vääri suuremat tähelepanu) tuleneks sellest, et kõrgtaseme ainestik pärineks väiksema õppijatepoolse enesekontrolliga kirjutatud kirjanditest. Arvestades genitiivobjektide väikest absoluutarvu ning asjaolu, et kesk- ja kõrgtaseme kirjalike tekstide transiitiivlausete süntaktiline struktuur ei olnud erinev (mõlemas materjalikogus esines objekte finiiitse ja infiniitse verbivormi laiendina enam-vähem samas suhtes, mistõttu ei saa kõrgtaseme genitiivobjektide väiksemat korrektsuse protsenti seletada sellega, nagu oleks kõrgtaseme kirjalikes töödes kasutatud rohkem keeleõppijatele raskemaid infiniittarindeid, mis võivad põhjustada rohkem vigu), võib kirjeldatud erinevuse põhjuseks pidada kirjandite leksikaalse külje ning lihtsalt juhuslikkuse koosmõju.

Teise keele omandamise alastes uurimustes on tavaks rääkida mingi struktuuri omandatusest õppijate poolt, kui korrektsuse protsent on 90% ja üle selle (taus-taks on asjaolu, et ka emakeelekõnelejad ei pruugi alati saavutada saajaprotsendi-list korrektsust) (Ellis, Barkhuizen 2005: 84–85), seda arvestades võib rääkida omandatusest ainult kesktaseme kirjaliku ja kõrgtaseme suulise ainestiku partiitiivobjektide kasutamisel, täissihitise puhul ei saa omandatusest rääkida. Küll aga võib täissihitise alakasutust pidada vältimise avaldumisvormiks. Sihitise käänete omandatuse hierarhia on tabeli 6 andmete põhjal mõlemal informandirühmal **partitiiv > genitiiv > nominatiiv**.

5.6.2. Testülesannete vastused

Nagu vaba keelekasutuse ainestiku puhul, nii ka testülesannete vastustes tuleb ilmsiks informantide suurem kindlus partitiivobjekti tarvitamisel. Nii valikvastustega ülesannetes kui ka tõlkelausetes valiti partitiivobjekt sageli ka täissihitist eeldavas kontekstis, vt (17)–(20), mida võib käsitleda täissihitise vältimise näidetena. Vastajate tähistus: a) Gümni – venekeelse gümnaasiumi 11. klassi õpilased; b) EKV – eesti keele (võõrkeelena) üliõpilased; c) Eesti – emakeelekõnelejad.¹¹

(17) Tuba polnud pärast külaliste lahkumist just korras, kuid tüdruk kavatses enne ema tulekut korda teha.

	A see	B selle	C seda
Gümni:	A 0	B 5 (33,3%)	C 10 (66,7%)
EKV:	A 2 (6,9%)	B 14 (48,3%)	C 13 (44,8%)
Eesti:	A 0	B 30 (100%)	C 0

¹¹ Testülesandes oli teisigi lauseid, mida artikli piiratud maht ei võimalda esitada.

(18) Esmalt püstitatakse, seejärel asutakse neid saavutama.

	A eesmärgid	B eesmäärke
Gümn:	A 5 (33,3%)	B 10 (66,7%)
EKV:	A 15 (51,7%)	B 14 (48,3%)
Eesti:	A 28 (93,3%)	B 2 (6,7%)

(19) **Март жаловался, что жена его оставила.**

(ee: Mart kaebas, et naine oli ta maha jätnud, on ta maha jätnud, jättis ta maha.)

Gümn:	TEDA 13 (86,7%)	TA/TEMA 1/1 (13,3%)	TEINE TÖLGE 0
EKV:	TEDA8 (27,6%)	TA/TEMA 16/1 (58,6%)	TEINE TÖLGE 4 (13,8%)

(20) **Когда Март переехал за границу, он забыл своих старых друзей.**

(ee: Kui Mart välismaale kolis, unustas ta oma vanad sõbrad (ära).)

Gümn:	PART 13 (86,7%)	NOM 2 (13,3%)	TEINE TÖLGE 0
EKV:	PART 20 (69%)	NOM 7 (24,1%)	TEINE TÖLGE 2 (6,9%)

Valikvastustega ülesandes (17), (18) on õppijatel ebakindluse korral võimalik valida partitiivobjekt, tõlkeülesande sooritamisel on vältimise võimalusi rohkem. Näidetes (19) ja (20) on üliõpilastest informandirühma vastustes ära toodud ka variant *teine tõlge*, mille all on mõeldud seda, et vastajad olid valinud tõlkimisviisi, mille puhul polnud lauses üldse vaja sihitist kasutada, või oli püütud tarvitada teist rektsiooni. Näite (19) tõlkimiseks oli kasutatud variante: a) *Mart kaebas tema naise lahkumisele*; b) *Mart kaebas, et tema abikaasa lahkus temaga*; c) *Mart kaebas, et tema naine läks ära*; d) *Mart kaebas, et ta naine lahkus*, näite (20) tõlkimiseks: a) *Kui Mart kolis välismaale, läksid tal meelest vanad sõbrad*; b) *Kui Mart välismaale kolis, unustas ta oma vanadest sõpradest ära*. Ilmsed sihitise vältimise näited on (19c), (19d) ja (20a), kus oli valitud intransitiivne konstruktsioon, mille kasutamisel vastajad on end kindlalt tundnud¹². Muud tõlkevariandid sisaldavad rektsioonivigu ning võimalik sihitise vältimise soov ei ole siiski viinud sihtkeelepärase lõpptulemuseni.

Sihitise täielik vältimine tuleb esile ainult neis vähestes eelpool toodud näidetes, mis kõik kuuluvad üliõpilastest informandirühmale, gümnaasiumiõpilased ei olnud kordagi valinud sihitist vältivat tõlkevarianti, olles kas oma valikutes kindlad või pidamata ülesannet nii oluliseks, et iga hinna eest korrektsust taotleda. Seega võib isegi selle napi materjali puhul märgata seoseid keeleoskuse kõrgema taseme ja vältimisstrateegiate rakendamise vahel.¹³

6. Kokkuvõtteks

Kuigi introspektsiooni teel kogutud andmed näitavad, et täis- ja osasihitise kasutamisel on vältimisstrateegiate rakendamine tõenäoline, on vaba suulise ja kirjaliku keeleainese põhjal väga raske sihitise vältimist empiiriliselt kindlaks teha. Artikli alguses püstitatud hüpoteeside kohta saab materjali analüüsi põhjal öelda järgmist.

1. Kvantorifraaside (peasõnadega *palju* jms) kasutamist sihitisena esines nii kesk- kui ka kõrgtasemel rohkem kirjalikus kui suulises materjalis ning kuna kirjalik ainek on pärit olulise tähtsusega eksamitöödest, pole

¹² Võimalus, et teistsugune tõlge neis lausetes on tingitud verbide *оставила* või *забыл* mitteteadmisest, on eesti keelt kõrgtasemel valdavate filoloogიაüliõpilaste puhul vähetõenäoline, taustaks on ilmselt siiski ebakindlus sihitise käände kasutamisel.

¹³ Kuna testülesande sooritamise kohta hinnangulist tagasisidet ei antud, ei olnud kummalgi informandirühmal otsest vajadust võimalikke vigu vältida, need vähesed sihitist vältivad tõlkevariandid annavad tunnistust pigem mõne keele-

- kvantorifraaside sagedasem kasutamine objekti käändevahelduse vältimise eesmärgil täielikult välistatud.
2. Partitiivobjekti eeldavate eitavate konstruktsioonide tarvitamine täissihitise vältimise eesmärgil ei leidnud kinnitust.
 3. Vormihomonüümsete objektnoomenite kasutamist sihitisekäänete valiku vältimiseks ei olnud võimalik empiiriliselt kindlaks teha, samuti ei leidnud kinnitust hüpotees, mille kohaselt võib vormihomonüümsete sihitiste väiksem arv suulises kõnes tuleneda objektide suuremast vormilisest eristusvajadusest ja vormihomonüümia sagedasemast neutraliseerimisest ühilduvate täiendite abil kui kirjalikus keelekasutuses.
 4. Kesk- ja kõrgtaseme vabas suulises ja kirjalikus materjalis esinenud objektide liigitus näitab võrreldes emakeelekõnelejatega partitiivobjekti ületarvitust ja vastavalt genitiiv- ja nominatiivobjektide alatarvitust, mida võib käsitleda täissihitise vältimisena. Nimetatud objektikäänete üle- ja alatarvitust aitab seletada kõiki objektikasutusjuhte arvesse võttes arvutatud iga objektikäände korrektsuse skoor, mis on materjali kõigis allkogudes kõrgeim partitiiv- ning madalaim nominatiivobjektide puhul, seletades partitiivi kui kõige kindlamini omandatud objektikäände kasutamist sageli ka täissihitist eeldavas kontekstis. Partitiivobjekti valimine täissihitise kontekstis tuleb esile ka testülesannete vastustes.
 5. Vältimisstrateegiate rakendamine on kõige selgemini kindlakstehtav tõlkeülesannetes, milles kõrgema keeleoskustasemega õppijad valivad mõnikord ebakindluse korral sihitist täielikult vältiva tõlkevariandi.

Kirjandus

- Brown, Douglas H. 1994. *Principles of Language Learning and Teaching*. Upper Saddle River (NY): Prentice Hall.
- Canale, Michael 1983. From communicative competence to communicative language pedagogy. – Jack C. Richards, Richard W. Schmidt (Eds.). *Language and Communication*. London, New York: Longman, 2–27.
- Dörnyei, Zoltan; Scott, Mary Lee 1997. Communication strategies in a second language: Definitions and taxonomies. – *Language Learning* 3, 173–210.
- Ellis, Rod 1985. *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Rod; Barkhuizen, Gary 2005. *Analysing Learner Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Erelt, Mati; Erelt, Tiiu; Ross, Kristiina 2000. *Eesti keele käsiraamat*. Teine, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Færch, Claus; Kasper, Gabriele 1983. Plans and strategies in foreign language communication. – Claus Færch, Gabriele Kasper (Eds.). *Strategies in Interlanguage Communication*. London, New York: Longman, 20–60.
- Grünthal, Riho 2001. Homonymy and systemacy in Estonian inflection. – Reet Kasik (koost. ja toim.). *Keele kannul*. Pühendusteos Mati Erelti 60. sünnipäevaks. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 17. Tartu, 42–61.
- Hennoste, Tiit; Vihalemm, Triin 1999. Võõrkeele suhtlusstrateegiad. – *Akadeemia* 8, 1571–1607.
- James, Carl 1980. *Contrastive Analysis*. London, New York: Longman.
- James, Carl 1998. *Errors in Language Learning and Use. Exploring Error Analysis*. London, New York: Longman.

- Kikerpill, Tiina; Pool, Raili 2003. Muutused eesti keelt teise keelena kõnelejate suhtlusstrateegiate kasutuses ühe aasta jooksul. – Pirkko Muikku-Werner, Hannu Remes (toim.). VIRSU. Viro ja suomi: kohdekielel kontrastissa. Lähivertailuja 13. Joensuu, 50–60.
- Larsen-Freeman, Diane; Long, Michael H. 1991. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. London, New York: Longman.
- Laufer, Batia 2000. Avoidance of idioms in a second language: The effect of L1–L2 degree of similarity. – *Studia Linguistica* 54 (2), 186–196.
- Liao, Yan; Fukuya, Yoshinori J. 2004. Avoidance of phrasal verbs: The case of Chinese learners of English. – *Language Learning* 54 (2), 193–226.
- Lähdemäki, Eeva 1995. Mikä meni pieleen? Ruotsinkielisten virheet Suomen ainekirjoituksissa. *Fennistica* 11. Åbo Akademi: Suomen kielen laitos.
- Odlin, Terence 1989. *Language Transfer. Cross-linguistic Influence in Language Learning*. Cambridge University Press.
- Pica, Teresa 1984. Methods of morpheme quantification: Their effect on the interpretation of second language data. – *Studies in Second Language Acquisition* 6, 69–78.
- Pool, Raili 2006a. Sihitise vormihomonüümia – keeleuurija probleem, keeleõppija tugi. – Külvi Pruuli, Annekatrin Kaivapalu (toim.). Lähivertailuja 17. Jyväskylä Studies in Humanities 53. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 85–101.
- Pool, Raili 2006b. Täis- ja osasihitise kasutamisest eesti keelt teise keelena õppijate pilgu läbi. – Helle Metslang, Margit Langemets (toim.), Maria-Maren Sepper (keeletoim.). Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat. Estonian papers in applied linguistics. 2 (2005). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 185–202.
- Pool, Raili; Vaimann, Elle 2005. Vead kõrgtasemel eesti keele kõnelejate kirjalikus keelekasutuses. – Margit Langemets (koost.), Maria-Maren Sepper (toim.). Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat. Estonian papers in applied linguistics. 1 (2004). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 115–137.
- Raag, Raimo 1985. The direct object in Swedish Estonian. – Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis aastaraamat. *Annales Societatis Litterarum Estonicae in Svecia*. IX. 1980–1984. Stockholm, 201–211.
- Sajavaara, Kari 1999. Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. – Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh (toim.). Kielenoppimisen kysymyksiä. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 103–128.
- Schachter, Jacquelyn 1974. An error in error analysis. – *Language Learning* 24, 205–214.
- Tarone, Elaine 1983. Some thoughts on the notion of 'communication strategy'. – Claus Færch, Gabriele Kasper (Eds.). *Strategies in Interlanguage Communication*. London, New York: Longman, 61–74.
- Tarone, Elaine; Yule, Georg 1991. *Focus on the Language Learner. Second impression*. Oxford: Oxford University Press.
- Tauli, Valter 1968. Totaalobjekt eesti kirjakeeles. – *Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia* 145. Helsinki, 216–224.

Kaudviide

- Dušková, L. 1969. On sources of errors in foreign language learning. – *IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 7 (1), 11–36.

Raili Pooli (Tartu Ülikool) peamiseks uurimisvaldkonnaks on eesti keele kui teise keele omandamine ja kasutus.
raili.pool@ut.ee

LEARNER STRATEGIES TO AVOID THE USE OF THE TOTAL AND PARTIAL OBJECTS IN ESTONIAN

Raili Pool

University of Tartu

This article presents a study of strategies used by second language learners to avoid the use of the total and partial objects in Estonian. The subjects were Russian students of Estonian as a foreign language of the University of Tartu. The data comes from spoken and written language use and test exercises.

In the Estonian language the syntactically unmarked object is partial used in the partitive case, whereas the object is total (used in the genitive or nominative case). The subjects were more confident in their use of the partitive object and, of all object cases, they would choose the partitive case the most frequently, often with a tendency to overuse it. Thus our primary attention was focused on the possibility that the use of the total object had been avoided.

The analysis of the data revealed that even though introspective data showed the probability of object avoidance, it is very difficult to verify it empirically on the basis of usage data. A comparison with native speakers' data showed that there was no reason to regard the use of noun phrases with quantifier and negative constructions, which require the partitive, and the use of object nouns with form homonymy as a strategy to avoid total objects. At the same time a statistical analysis of the object cases (the data of objects of noun phrases with a quantifier, objects of negative constructions and form homonymous objects were not included) shows that as compared to native speakers there were more partitive objects in the learners language data and correspondingly fewer genitive and nominative objects, which can be considered evidence of avoidance of total objects. On the basis of language use data, second language subjects displayed correct use of object cases in the target language the most frequently in the partitive and the least frequently in the nominative case. Thus, the hierarchy of object case acquisition is partitive > genitive > nominative.

Avoidance strategy was most evident in translation exercises (sentences for translation from Russian into Estonian), in which advanced learners, when in doubt, would rather choose total avoidance of objects.

Keywords: language learning, second language acquisition, second language speaker, native speaker, avoidance, object cases, Estonian